

**TALIM STRATEGIYASI: YUQORI MALAKALI BO'LAJAK PEDAGOG
KADRLAR TAYYORLASH ISTIQBOLLARI**
mavzusidagi xalqaro ilmiy-amaliy konferensiya
21.10.2025

**BADIIY PEDAGOGIK ADABIYOT ORQALI KASBIY TARBIYA: G'ARB VA
SHARQ PEDAGOGIK AN'ANALARINING QIYOSIY TAHLILI**

Sultonova O'g'ilxon Sobirjonovna

Qo'qon davlat universiteti

Pedagogika kafedrası stajyor-o'qituvchisi

Annotation. *This article presents a comparative analysis of the role and significance of artistic-pedagogical literature in the process of professional education within the context of Western and Eastern pedagogical traditions. The study explores two pedagogical approaches — the individualistic (Western) and collectivistic (Eastern) paradigms — and their potential in developing professional competencies through literary means. The results indicate that Western traditions prioritize personal development and critical thinking, whereas Eastern traditions emphasize moral values and the teacher–student relationship.*

Keywords: *artistic-pedagogical literature, professional education, Western pedagogy, Eastern pedagogy, comparative analysis, pedagogical traditions.*

Аннотация. *В данной статье проведён сравнительный анализ роли и значения художественно-педагогической литературы в процессе профессионального воспитания в контексте западных и восточных педагогических традиций. В исследовании рассматриваются две педагогические парадигмы — индивидуалистическая (Запад) и коллективистская (Восток), а также их возможности формирования профессиональных компетенций средствами художественной литературы. Результаты показывают, что в западных традициях преобладают личностное развитие и критическое мышление, тогда как в восточных традициях приоритет отдается моральным ценностям и отношениям между учителем и учеником.*

Ключевые слова: *художественно-педагогическая литература, профессиональное воспитание, западная педагогика, восточная педагогика, сравнительный анализ, педагогические традиции.*

Kirish. Zamonaviy ta'lim tizimida kasbiy tarbiya masalasi tobora muhim ahamiyat kasb etmoqda. XXI asrda globallashuv jarayonlari kuchayishi bilan birga, turli madaniyatlar va pedagogik an'analarining o'zaro ta'siri chuqurroq kechmoqda. Kasbiy kompetensiyalarni shakllantirish nafaqat maxsus bilim va ko'nikmalarni egallashni, balki axloqiy-ma'naviy qadriyatlar, professional madaniyat va shaxsiy fazilatlarni rivojlantirishni ham talab etadi. Badiiy pedagogik adabiyot ana shu vazifalarni hal qilishda noyob vosita hisoblanadi. U nazariy bilimlarni emotsional tajriba bilan uyg'unlashtirish, mustaqil fikrlashni rivojlantirish va professional identifikatsiyani shakllantirish imkoniyatini beradi. Biroq, turli madaniyatlarda badiiy adabiyotdan pedagogik maqsadlarda foydalanish an'analari sezilarli farq qiladi.

Metodologiya. Tadqiqot quyidagi metodlardan foydalangan holda amalga oshirildi: qiyosiy-tarixiy tahlil, kontrastiv tahlil, germeneytik tahlil, tizimli yondashuv hamda dokumental tahlil. Ushbu metodlar yordamida G'arb va Sharq pedagogik tizimlarining badiiy adabiyotdagi ifodasi qiyosiy tarzda o'rganildi.

**TALIM STRATEGIYASI: YUQORI MALAKALI BO'LAJAK PEDAGOG
KADRLAR TAYYORLASH ISTIQBOLLARI**
mavzusidagi xalqaro ilmiy-amaliy konferensiya
21.10.2025

Adabiyotlar tahlili. G'arb pedagogikasining shakllanishida qadimgi yunonlarning ta'lim falsafasi muhim rol o'ynagan. Sokrat, Platon va Aristotel g'oyalari keyinchalik Yevropa pedagogikasining asosini yaratdi. Gumanistik pedagogika inson shaxsiyatini markazga qo'ydi. Erazm Rotterdamlilik, Tomas Mor va Fransua Rable ta'limda klassik adabiyot ahamiyatini ta'kidladilar. Ratsionalistik pedagogikada Komenskiy, Lokk, va Russo ilmiy asosli ta'lim tamoyillarini ilgari surdi. Russo "Emil yoki ta'lim haqida" asarida pedagogik g'oyalarni badiiy shaklda ifodalab, janrning namunasi bo'ldi. Progressiv pedagogika (Dyui, Montessori, Vygotskiy) esa tajriba, faol o'rganish va individual rivojlanish tamoyillarini ilgari surdi.

Sharq pedagogikasida esa falsafa, din va madaniyat bilan uzviy bog'liq bo'lib, axloqiy-ma'naviy qadriyatlarni markazga qo'yadi. Konfutsiy ta'limoti Xitoy pedagogikasining asosi bo'lib, axloq, kamtarlik, ustoz-shogird munosabatlarini tarannum etadi. Islom pedagogikasida Al-Forobiy, Ibn Sino, Al-G'azzoliy kabi mutafakkirlar ilm-fan va ma'naviyat uyg'unligini ta'kidlagan. Ibn Sino "Tib qonunlari"da axloqiy tarbiyaning ahamiyatini tibbiy ta'lim bilan birlashtiradi. So'fizm va ma'rifatparvarlik esa ustoz-shogird aloqalarini ma'naviy kamolot yo'li sifatida sharhlaydi.

Badiiy pedagogik adabiyot — bu pedagogik g'oyalar va professional bilimlarni badiiy shaklda ifodalovchi asarlar majmuidir. U emotsional ta'sir, konkret timsollar, identifikatsiya imkoniyati, axloqiy hukmlar va madaniy kontekstni o'zida mujassam etadi.

Ushbu tadqiqot kvalitatif yondashuv asosida olib borildi va bosqichma-bosqich tahliliy hamda interpretativ metodlar uyg'unligida amalga oshirildi. Tadqiqot jarayoni uch asosiy bosqichni o'z ichiga oldi. Birinchi — tayyorlov bosqichida ilmiy va badiiy manbalar tanlab olindi, mavjud pedagogik adabiyotlar, G'arb va Sharq an'analari hamda ularning kasbiy tarbiyadagi aksini o'rganishga doir manbalar to'plandi. Ikkinchi — tahliliy bosqichda tanlangan badiiy-pedagogik asarlar kontekstual, g'oyaviy va mazmuniy jihatdan tahlil qilindi, ularning pedagogik maqsad, axloqiy qadriyatlar va shaxsiy rivojlanish masalalariga yondashuvi o'rganildi. Uchinchi — sintetik bosqichda esa olingan natijalar umumlashtirilib, G'arb va Sharq an'analari o'rtasidagi o'xshash va farqli jihatlar aniqlanib, qiyosiy jadval shaklida tizimlashtirildi hamda yakuniy ilmiy xulosalar ishlab chiqildi.

Tadqiqot materiali sifatida G'arb va Sharq pedagogik tafakkurining turli davrlarga mansub badiiy-pedagogik asarlari tanlab olindi. G'arb adabiyotidan J.Russo ning "Emil yoki ta'lim haqida" asari, L. Tolstoyning "Anna Karenina", A.S.Makarenkoning "Pedagogik poema" hamda Bel Huksning "Teaching to Transgress" nomli asarlari tahlil qilindi. Bu asarlar G'arb ta'lim falsafasidagi shaxsiy erkinlik, tanqidiy fikrlash va kasbiy o'zini anglash masalalarini yoritadi. Sharq adabiyotidan esa Konfutsiyning "Muhokamalar (Lunyu)", Ibn Sinoning "Tib qonunlari", Abdulla Avloniyning "Turkiy guliston yoxud axloq", Imom G'azzoliyning "Ey, farzand" hamda Abdulla Qodiriyning "O'tgan kunlar" asarlari tahlilga jalb etildi. Mazkur asarlar Sharq madaniy merosida axloqiy kamolot, ustoz-shogird an'anasi, ma'naviy poklanish va ijtimoiy mas'uliyat g'oyalarini ifoda etadi. Shu tarzda, tanlangan materiallar madaniyatlararo pedagogik qadriyatlarni tahlil qilish va kasbiy tarbiya konsepsiyalarini qiyosiy o'rganish imkonini berdi.

**TALIM STRATEGIYASI: YUQORI MALAKALI BO'LAJAK PEDAGOG
KADRLAR TAYYORLASH ISTIQBOLLARI**
mavzusidagi xalqaro ilmiy-amaliy konferensiya
21.10.2025

G'arb pedagogikasida badiiy adabiyot shaxsning individual rivojlanishi, tanqidiy fikrlashini shakllantirish va professional identifikatsiyasini mustahkamlashda muhim vosita sifatida namoyon bo'ladi. Bu yo'nalishda badiiy asarlar insonning ichki dunyosini anglash, ijtimoiy muhitdagi o'rnini topish hamda kasbiy o'zini namoyon etish jarayonlarini tahlil etish imkonini beradi. Masalan, J.-J. Russoning "Emil yoki ta'lim haqida" asarida tabiiy rivojlanish g'oyasi ilgari surilib, insonni o'z tabiati asosida erkin shakllanishiga undaydi. L. Tolstoyning "Anna Karenina" romanida esa insoniy tanlov, axloqiy qarama-qarshiliklar va o'zini anglash jarayonlari orqali shaxsning ichki olami ochib beriladi. A. S. Makarenkoning "Pedagogik poema" asarida mehnat tarbiyasi va jamoaviy faoliyat orqali shaxsiy mas'uliyatni shakllantirish masalasi yoritiladi. Zamonaviy G'arb pedagogikasida esa Bel Hooksning "Teaching to Transgress" nomli asari ta'limda tenglik, ozodlik va tanqidiy fikrlashni rivojlantirish g'oyalarini ilgari suradi. Shu bilan birga, G'arb adabiyotidagi badiiy ifoda shakllari shaxsning erkin fikrlashi, mustaqil qaror qabul qilishi va ijodiy salohiyatini rivojlantirishga qaratilgan bo'lib, bu jarayon kasbiy tarbiyaning muhim omili sifatida namoyon bo'ladi.

Sharq pedagogikasida badiiy adabiyot, avvalo, axloqiy-ma'naviy tarbiya, ustozshogird an'alarini mustahkamlash hamda kollektiv qadriyatlarni shakllantirishga xizmat qiladi. Sharq adabiy merosida badiiy asarlar insonning nafaqat intellektual, balki ma'naviy-ruhiy kamolotini ta'minlash vositasi sifatida qaraladi. Konfutsiyning "Muhokamalar (Lunyu)" asarida kamtarlik, bilimga intilish, ota-onaga hurmat, jamiyatdagi o'rinni anglash va axloqiy tozalik kabi qadriyatlar asosiy o'rinni egallaydi. Ibn Sinoning "Tib qonunlari" asarida ilmiy bilim bilan bir qatorda insoniy fazilatlar, axloq va mas'uliyat masalalari tibbiy ta'lim kontekstida yoritiladi. Abdulla Avloniyning "Turkiy guliston yoxud axloq" asarida esa milliy o'zlik, madaniyat, odob va vatanparvarlik g'oyalari orqali yosh avlodni tarbiyalash tamoyillari ifoda etiladi. Imom G'azzoliyning "Kimyo-yi saodat" asarida ustoz rahbarligida ma'naviy poklanish, qalb tarbiyasi va axloqiy yetuklikka erishish yo'llari bayon qilinadi. Shuningdek, Abdulla Qodiriyning "Kecha va kunduz" romanida o'zbek jamiyatidagi axloqiy qadriyatlar va ijtimoiy ong masalalari yoritilib, ma'naviy inqiroz sabablarining badiiy ifodasi beriladi. Umuman olganda, Sharq adabiyotida badiiy asar tarbiyaviy vosita sifatida insonni jamiyat bilan uyg'unlikda ko'radi, shaxsni nafaqat bilimli, balki ma'naviy barkamol inson sifatida shakllantirishga xizmat qiladi.

Quyidagi jadvalda G'arb va Sharq pedagogik an'alarining asosiy farqlari qiyosiy tahlil qilingan. G'arb yondashuvi ko'proq individualizm, mustaqillik va ratsional fikrlashga tayansa, Sharq pedagogik qarashlari ma'naviyat, jamoaviylik va axloqiy kamolotga urg'u beradi. G'arbda o'qituvchi — yo'l boshchi va fasilitator sifatida shogirdning mustaqil fikrlashini rag'batlantiradi, Sharqda esa u — ma'naviy rahbar va murabbiy bo'lib, o'quvchiga hayotiy donolikni o'rgatadi. Bilim G'arbda tanqidiy tahlil obyekti sifatida ko'rilsa, Sharqda u avloddan-avlodga o'tuvchi meros va donolik tarzida qabul qilinadi. O'qitish metodlarida ham farq seziladi: G'arbda munozara va tajriba asosiy o'rinda bo'lsa, Sharqda hikoya va nasihat markaziy ahamiyatga ega. Baholashda G'arb ijodkorlikni qadrlasa, Sharq axloqiy fazilatlarini ustun qo'yadi. Umuman, G'arb yondashuvi kelajakka va yangilikka yo'naltirilgan bo'lsa, Sharq yondashuvi o'tmish qadriyatlari va ma'naviy uyg'unlikni saqlashga intiladi.

**TALIM STRATEGIYASI: YUQORI MALAKALI BO'LAJAK PEDAGOG
KADRLAR TAYYORLASH ISTIQBOLLARI**
mavzusidagi xalqaro ilmiy-amaliy konferensiya
21.10.2025

Tahlil mezonlari	G'arb pedagogik an'analari	Sharq pedagogik an'analari
Asosiy falsafiy paradigma	Individualizm, ratsionalizm, gumanizm	Kollektivizm, ma'naviyat, uyg'unlik
Ta'limning maqsadi	Shaxsiy potentsialni ro'yobga chiqarish	Axloqiy kamolot, ijtimoiy foydalilik
Ustoz roli	Fasilitator, yo'l boshchi	Murabbiy, ma'naviy rahbar
Shogird pozitsiyasi	Mustaqil izlanuvchi	Hurmatli o'rganuvchi
Bilim tabiati	Tanqidiy tafakkur obyekti	Donolik va meros
O'qitish metodlari	Munozara, tadqiqot, eksperiment	Hikoya, nasihat, yodlash
Badiiy asarning roli	Fikrlashni rivojlantirish	Axloqiy saboq berish
Qahramon tipi	Murakkab, ziddiyatli	Ideal, namuna obraz
Baholash mezonlari	Ijodkorlik, innovatsiya	Axloqiy fazilatlar
Xato/muvaffaqiyatsizlik	Tajriba sifatida qabul qilinadi	Tuzatish va yo'naltirish zarur
Maqsadlar iyerarxiyasi	Shaxsiy yutuq	Jamiyatga foyda
Vaqt konsepsiyasi	Kelajakka yo'nalganlik	O'tmishni hurmat qilish

Zamonaviy ta'lim tizimida G'arbning tanqidiy fikrlash va innovatsion yondashuvlarini Sharqning ma'naviy-axloqiy tarbiya tajribalari bilan uyg'unlashtirish muhim ahamiyat kasb etadi. Bunday integrativ model:

- ✓ shaxsiy rivojlanish va ijtimoiy mas'uliyat uyg'unligini,
- ✓ tanqidiy tafakkur bilan axloqiy qadriyatlar o'rtasidagi muvozanatni,
- ✓ an'anaviy meros va zamonaviy innovatsiyalar birligini ta'minlaydi.

Xulosa. O'tkazilgan tahlillar shuni ko'rsatadiki, G'arb va Sharq pedagogik an'analari badiiy adabiyotdan foydalanishda turlicha yondashuvlarga ega. G'arb tajribasida badiiy asarlar shaxsning kasbiy identifikatsiyasi, tanqidiy fikrlash va ijodiy tafakkurni shakllantirish vositasi sifatida namoyon bo'ladi. Sharq an'analari esa badiiy adabiyot axloqiy kamolot, ma'naviy tozalanish va madaniy uzluksizlikni ta'minlovchi tarbiyaviy manba hisoblanadi. Shunday qilib, badiiy adabiyot kasbiy shakllanish jarayonida nafaqat bilim, balki emotsional tajriba va qadriyatlar tizimini rivojlantiruvchi muhim vosita sifatida qaraladi. Integrativ ta'lim modeli esa G'arbning tanqidiy fikrlash va innovatsion yondashuvlarini Sharqning ma'naviy-axloqiy qadriyatlari bilan uyg'unlashtirgan holda yanada samarali natijalarga olib kelishi mumkin.

**TALIM STRATEGIYASI: YUQORI MALAKALI BO'LAJAK PEDAGOG
KADRLAR TAYYORLASH ISTIQBOLLARI**
mavzusidagi xalqaro ilmiy-amaliy konferensiya
21.10.2025

Amaliy jihatdan, ta'lim jarayoniga badiiy pedagogik adabiyotga bag'ishlangan maxsus kurslarni kiritish, qiyosiy adabiyotshunoslik va madaniyatlararo etika fanlarini yo'lga qo'yish maqsadga muvofiqdir. Shuningdek, ustoz-shogird an'anasini zamonaviy shakllarda qo'llab-quvvatlash, xalqaro tajriba almashinuvi va pedagogik forumlarni rivojlantirish o'qituvchilarning kasbiy kompetensiyalarini boyitadi.

Kelgusida istiqbolli tadqiqotlar badiiy pedagogik asarlarning kasbiy qadriyatlarga ta'sirini empirik jihatdan o'rganish, turli madaniyatlarda professional etika standartlarini qiyoslash, raqamli davrda badiiy adabiyotning yangi o'rni va funksiyasini aniqlash hamda Sharq va G'arb pedagogik sintezining amaliy modellarini ishlab chiqishga yo'naltirilishi lozim.

Foydalanilgan adabiyotlar.

1. Konfutsiy. (2015). Muhokamalar (Lunyu). Toshkent: Sharq.
2. Rousseau, J.-J. (1762/2010). Emil yoki ta'lim haqida. Toshkent: O'qituvchi.
3. Ibn Sino. (2019). Tib qonunlari (Al-Qonun fit-tibb). Toshkent: Fan.
4. Makarenko, A. S. (1935/2005). Pedagogik poema. Toshkent: O'zbekiston.
5. Avloniy, A. (1913/2017). Turkiy guliston yoxud axloq. Toshkent: Ma'naviyat.
6. G'azzoliy, M. (2012). Kimyo-yi saodat (Baxt kimyosi). Toshkent: Movarounnahr.
7. Hooks, B. (1994). Teaching to Transgress: Education as the Practice of Freedom. New York, NY: Routledge.
8. Cholpon. (2018). Kecha va kunduz. Toshkent: Yangi asr avlodi.
9. Hofstede, G. (2001). Culture's Consequences: Comparing Values, Behaviors, Institutions, and Organizations Across Nations. Thousand Oaks, CA: Sage Publications.
10. Noddings, N. (2013). Caring: A Relational Approach to Ethics and Moral Education. Berkeley, CA: University of California Press.
11. Salomov, R. (2020). O'zbek pedagogikasining milliy-madaniy asoslari. Pedagogika, 3, 15–22.
12. Freire, P. (1970/2005). Pedagogy of the Oppressed. New York, NY: Continuum.
13. Nizomiy, A. (2016). Sharq va G'arb pedagogikasining qiyosiy tahlili. Ta'lim va tarbiya, 5, 8–14.
14. Dewey, J. (1938/1997). Experience and Education. New York, NY: Touchstone.
15. Yo'ldoshev, J. (2018). Pedagogika tarixi. Toshkent: Iqtisod-moliya.